

BREVE APROXIMACIÓN Á PROBLEMÁTICA DO ASOCIACIONISMO NON LUCRATIVO

Héctor POSE

Técnico de Educación e Cultura.

Concello de Malpica

Proponse confronta-la crise do asociacionismo non lucrativo mediante unha colección de medidas: clarificación de obxectivos e proxectos, confrontación da escaseza de medios, formación xerencial asociativa, cooperación interasociativa, adecuación da lexislación , afortalamiento do interese relacional, precisar definicións operativas, mellora do estilo de dirección e traballo en grupo, estar interconectados en rede asociativa, e dende ahí favorece-los intercambios e estratexias comúns.

1. **Limiar.**

Utilizando unha expresión de X.Alcalá, no labor sociocultural moitos nos vemos condenados ó aillamento de pregoeiro de certas verdades absurdas e xa un tanto manidas, mais non por iso menos importantes ca outras de aceptación xeralizada. Cando moitos teóricos do social e en numerosas realidades da xeografía española están inmersos dende inicios dos noventa nun proceso de reconversión do modelo asociativo, en Galicia aínda andamos preocupados pola febleza do noso tecido asociativo ou cuestionámosnos bizantinamente a pertenza a unha entidade cívica. Foros de pensamento e reflexión pública como esta canle serven, entre outras cousas, para exemplo do dito e demandar sen máis dilación un decidido impulso a un sector en estado crítico.

Dende a miña experiencia laboral e de participación activa nunha asociación, a revisión da opinión dalgúns teóricos e a contrastación con outros axentes socioculturais, tratarei neste artigo de pasar revista ao noso asociacionismo actual (en xeral) e propor, no posible, algunhas saídas para a súa reciclaxe e ansiado pulo.

E de entrada, unha advertencia. Intúo que a revitalización do asociacionismo cidadán pasa inevitablemente por un cambio de actitude da sociedade cara ó estar asociado. Os males domésticos dos colectivos non lucrativos poden corrixirse, en xeral, asumindo propostas como as que aquí presentamos.

2. Panorámica do sector asociativo galego.

En principio, conviña abordar algúns tópicos que, como tales, producen certa confusión. Así, afírmase que o asociacionismo en xeral, e o xuvenil en particular, atópase estancado e o seu estado é decrepito. Se ben é certo que, xunto a Grecia e Portugal, España é un dos países europeos con menor taxa de afiliación asociativa, tamén cabe dicir que enquisas de opinión e estudos sociolóxicos(1) indican que a xuventude é tan ou máis participativa cos adultos. Quizais a participación, iso sí, non sexa todo o elevada que sería desexable, mais posiblemente se deba "á carencia de canles de participación na estrutura sociopolítica da sociedade actual" (2). Ante isto, a postura de moitos dos xoves é de resignación e certa abulia. A da Administración (en xeral), de certa satisfacción e pasividade.

Durante a década pasada foron legalizadas sesenta e oito mil entidades en España. En Galicia contamos con preto de mil catrocentas asociacións rexistradas. Sen embargo, o aumento do número de asociacións sen ánimo de lucro non se reflicte nun ascenso significativo de afiliación e, xa que logo, participación real. Entidades deportivas, culturais e sindicais (por esta orde) son as que contan con máis asociados. Obsérvase unha tendencia a sumarse a accións puntuais fundamentalmente relacionadas con reivindicacións de causas (dereitos humanos, paz, ecoloxía, melloras académicas) ou na demanda dun lecer determinado. Dito isto, conviña aclarar que tal participación non se ve respaldada cunha presenza estable nas asociacións. De feito, os movementos pacifistas, ecoloxistas ou estudiantís non acadan maiores niveis de participación cas xa citadas. Mesmo o recente auxe das ONGs entraña reservas sobre a súa traxectoria futura, en termos de voluntariado estable.

Por outra banda, a LOXSE deixaba entrever certa esperanza para que a presenza de colectivos asociativos do alumnado nos centros educativos tivera maior protagonismo mais non é o caso. A súa existencia nos centros escolares é case que anecdótica. Mesmo as APAs non gozan de boa saúde, se falamos en termos de participación e actividade.

Semella, insistir, que a participación asociativa principalmente do xove está estreitamente ligada á profesión dos pais e o tipo de asociación cara a que se orienta depende en gran medida da súa orixe social. Os que estamos "a pé de obra" percibimos un claro cambio no sentimento de pertenza ("o ser" de décadas pasadas converteuse, no mellor dos casos, nun "estar en") buscando o xove de agora o satisfacer intereses concretos, unifuncionais, centrados no aquí e xa.

Sobre todo nas áreas urbanas, percíbese un alto índice de espontaneidade no asociacionismo xuvenil e "non sempre é doado trazar a fronteira entre grupos informais e formalmente asociados"(3). Agrupándose por centros de interese e con accións puntuais, moitos dos nosos xoves optan por esta posibilidade conxunta, resistíndose así a entrar na dinámica máis formalista e burocrática de

constituir unha asociación. Esta actitude dáse cada vez con maior frecuencia, como dicía, nas cidades ou naquelas vilas que carecen de oferta pública de certos servizos.

Unha cala no asociacionismo rural galego permite observar unha situación significativamente distinta. Oermo sociocultural de numerosas vilas e aldeas do país, aparte da problemática implícita do asociacionismo, agrava máis, se cabe, o estado da cuestión.

Un tema sempre recorrente e ata preocupante é o da politización das asociacións. Isto quizais ten razón de ser naquelas circunstancias nas que a presión política achica as canles de participación e as reivindicacións quedan sen resposta. Mesmo cando non se conta co sector asociativo para artellar políticas culturais, dinamizar comunidades, ofertar servizos conxuntamente ou se lle acosa simplemente por diferir do "establecido". Se isto non pasa, non se debería xustificar a súa politización no sentido literal do termo.

Mais todos coñecemos casos de ámbalas dúas posibilidades. Persecución e "limpeza étnica" ou manipulación do pensar dos asociados son males aínda presentes nalgunha administración ou en moitos colectivos inicialmente declarados laicos, apolíticos e tolerantes, respectivamente.

3. Afondando na problemática específica.

Prefiriría fuxir de dar repaso ós males da nosa sociedade actual, coa súa crise de valores, consumismo, uniformización cultural, teledirixismo, individualismo e propulsada polas modas. As súas consecuencias sobre este aspecto que nos ocupa do social son máis que evidentes. Tan só engadir palabras de Amancio Liñares, directivo da A.C. "Alfonso Eáns" de Negreira e participante nunha iniciativa de reciclaxe asociativa denominada "Os 15 irmáns" levada a cabo por Émeigual!!! e a A.C. "Monte Branco" de Bergantiños, na que sinalaba a existencia dun "certo desencanto social e permanente crise, provocando que o medio sexa hostil para a promoción sociocultural"(5).

Produce certo desasosiego nas asociacións a tendencia evolutiva dos hábitos sociais, o novo papel que está a xogar a familia, a disposición de maior tempo de lecer, etc, variables todas elas incidentes nunha realidade que invita a unha reformulación da súa intervención sociocultural.

Quixera, así mesmo, sinalar unha crecente tendencia das asociacións a acomodárense ás novas demandas dos seus potenciais afiliados. Cambio de estratexia que fai que se aproximen máis ó modelo de organización prestadora de servizos, abandonando o modelo da militancia activa, feito que convida a canto menos, abordar con precaución. Isto provoca a miúdo unha visión voluntarista dos servizos propostos pola maior parte das entidades, coa conseguinte, en xeral, deficiencia. Como diría T. Puig "un asociacionismo só de servizos é un asociacionismo minusválido" (4). Ofertar servizos sí, mais especialmente dese-

ñados para públicos moi concretos e alcanzables. Voltarei posteriormente sobre este aspecto.

A escasa clarificación e publicitación de obxectivos e proxectos, e escaseza de medios, unha formación xerencial asociativa moi deficiente, a escasísima cooperación e mesmo agresión interasociativa, a creación de entidades fantasmas por intereses inmediatos e pouco lexítimos ademais dunha perda de terreos históricos asociativos copados (ás veces, intencionadamente e con segundas) pola administración, son "vox populi" entre nós. Que dicir da súa nefasta influencia e acción de desgaste no tecido social de base, xa de por sí necesitado de voluntariado.

Comentario á parte merece a lexislación vixente sobre asociacionismo. A Lei de Asociacións de 1964 foi elaborada pola administración franquista. Polo antiga e carácter fascista da devandita administración, polas características da nova sociedade, polos valores radicalmente distintos que se perseguen, esta lei é un verdadeiro atranco se aspiramos a un novo asociacionismo cidadán. Coincindo unha vez mais co dinamizador e teórico catalán en que "o desinterese das forzas políticas para cambiar esta situación é manifesto"(6). Urxe unha nova lei que normativice pouco en temas organizativos (actas, asembleas, socios, burocracia) e contemple excepcións fiscais que provoquen axilidade e autofinanciamento.

Neste sentido, compre subliñar que a recén aprobada Lei de Fundacións e de Incentivos Fiscais non serve para a maioría das asociacións. Só para unha minoría que están declaradas de utilidade pública. Por último, dicir ó respecto que a Xunta de Galicia espera recibir en 1996 a potestade para legislar en materia asociativa, feito que debería eliminar a dupla e ata tripla administración lexisladora para iniciar unha actividade asociativa.

4. Propostas de futuro.

Albiscar vías de saída para o sector non semella unha tarefa doada. O día a día no laborar sociocultural coas asociacións e unha ollada ó que está a acontecer noutras partes permite, alomenos, apuntar posibles pautas a seguir. T. Puig botarame un man.

4.1. Trinomio para un cambio.

Rodari expresaría así o que posibilitaría unha potenciación asociativa: civismo, mercado-tecnia e liderato. Na combinación destes termos, xunto a determinación dun asociacionismo que prime a relación e o movemento sobre a burocratización, estará o pulo necesario. O evidente desgaste da palabra "participa" no noso país, contrasta coa tendencia xeneralizada noutros lugares: o voluntariado, o estar asociado cívicamente é recoñecido como valor social

mesmo nos currículums persoais. Non haberá verdadeira calidade de vida comunitaria sen un asociacionismo forte. Seguro.

4.2. *Asociacións con...*

Asociacións cun forte **compoñente relacional**, buscando ser espacio de encontro simplemente, de diálogo, antianonimato, que de protagonismo á xente. O momento de desvertebración social existente mesmo require estas propostas.

Asociacións con **servicios** concretos, traducindo obxectivos xerais estatutarios utópicos en operativos. Pouco a pouco, sabendo o que necesita esa comunidade ou descubríndolle novas alternativas. No rural queda todo por facer, agás baile galego. Aplaudir iniciativas de desenvolvemento comunitario coa cultura como motor como a desenvolvida polo cura atípico Alfonso Blanco en Guitiriz coa A.X. "Xermolos".

Asociacións con **autonomía** (sobre todo) fronte á Administración. Desgraciadamente, moitas entidades caen no erro de facer depender a súa actividade ou tono crítico segundo o volume da subvención e apoio municipal. Así lles vai, así nos vai. Coidado, por outro lado, coas estratexias "de pataleo e berrinche" de presión. O tema estará en plantarlle cara á administración por outras vías, elaborando alternativas válidas ás propostas daquela, esixindo claridade e compromiso, colaboración en base a contraprestacións mutuas e abordar o espacio público como tarefa común. De xustiza, simplemente.

Asociacións **con outras asociacións**, que intercambian ideas, servicios, equipamento. Xa somos poucos e estamos algo aillados. Sería positivo rachar coa nefasta actitude de saltos ó baleiro sen rede, solos contra o mundo ou afastarse de protagonismos egocéntricos.

Asociacións con **tecnoloxía de vangarda social**. A mercado-tecnia aplicada a este campo. O movemento non lucrativo no país catalán así o fai dende hai anos. Calquera proxecto ou servicio debe xurdir da análise dos intereses de "mercado" para darlle cumprida e concreta resposta.

4.3. *Ós que as dirixen.*

Ós comprometidos en tarefas asociativas hai que darlles de comer á parte. Son xente con mérito, e moito. Queima, desanima, crea vanidade, tapa outras frustracións, non se valora todo o que se debería. Por todo iso, pero por moito máis, a reciclaxe faise imprescindible. Iniciativas como as que ven desenvolvendo a Oficina de Información Xuvenil de A Coruña para a actualización e formación asociativa son inestimables. Nesta liña está a traballar a As. "Vieiro" en Carballo. Promoción e reciclaxe.

Recomendaría descentralizar máis a dirección en pequenos equipos que se reponsabilicen dos distintos servicios ofertados por esa asociación. Ter en

conta ós grupos informais e de intereses concretos, pois son indicadores de futuro e voluntariado moi valioso.

Menos asembleas sen quorum e propoñer un Consello Asociativo que marque pautas, busque soportes económicos, cos pesos pesados da asociación e cun presidente aceptado por todos. Reúnese pouco pero sempre está. E que delegue no Equipo Directivo, formado por voluntariado e, a ser posible, persoal remunerado. Son os que concretarán os obxectivos en proxectos e servizos. Un criterio ao que se tende é a un profesional remunerado por cada cen voluntarios. Sempre será un erro contratar a unha persoa para o traballo administrativo. O voluntariado debe cubrir esa faceta así como estar no mesmo centro dos éxitos da entidade, se nón, é probable que vaia fuxindo paulatinamente.

4.4. *Economía asociativa.*

A tendencia debe ser cara ó autofinanciamento. Isto esixe optar por unha política diferenciada de prezos, conseguir algunhas empresas como socios colaboradores, vender algún servizo ou compartilo con outras entidades, avanzar en temas federativos, ter presentes as axudas estatais (habelas) e europeas (hainas). Os socios aportan o seu, claro.

Pensar localmente e actuar globalmente, non para contrariar o lema, se nón para coñecer as nosas necesidades económicas e estar interconectados en rede interasociativa, canto máis grande posiblemente mellor. Distribuir, coproducir e contratar servizos e espectáculos culturais propios e alleos adoita ser máis barato e rendible en colaboración.

5. **Que dicir da Administración.**

Debería amosar a mesma xenerosidade económica, interese e ansia de colaborar que demostra noutros aspectos da súa intervención. Non o fai, en xeral, entre outras cousas porque non o reconece como obriga e seguramente témelle ás posibilidades que entraña un asociacionismo civil forte.

Que mágoa ter que dicir verdades de sentido común, mais enumero algunhas evidencias non asumidas en xeral, sobre todo, polos entes locais:

- * colaborar coas asociacións a partir de obxectivos comúns
- * abandonar paternalismos, clientelismos ou actitudes de "acoso e derribo"
- * asesoramento e información ás entidades
- * criterios xustos para a colaboración económica
- * crear plans de equipamentos autoxestionados
- * catálogo de asociacións activas e os seus servizos para a súa difusión

* primar a contraprestación de servicios

* terse moito máis presente mutuamente, para ben da calidade de vida desa comunidade.

A Xunta de Galicia deu un paso atrás na promoción asociativa cando retirou a maioría das vías subvencionadoras ás entidades. Discrepo que sexa esta a maneira de corrixir desaxustes económicos.

6. Que ofertar, para variar.

Hai unha xeneralizada impresión na poboación de que as asociacións están para ofertar danza tradicional, gaita, manualidades, corte e rehabilitar cadáveres da cultura popular. Aínda que o activismo contribuíu a crear esta percepción, non é de todo certa. De tódolos xeitos, se así fora, ten unha explicación lóxica. Por unha banda, é moito máis doado, por exemplo, atopar monitores de baile galego ca de teatro. Por outra, urxía recuperar tradicións a piques de desaparecer, co risco de caer no "folclorismo". A falta de rigor na súa intervención e un posible tratamento superficial nos mass media provocou na opinión pública unha visión sesgada do labor asociativo, xa de por si debilitado.

A reciclaxe asociativa, a entrada de aire novo co voluntariado, o compromiso compartido, pretende precisamente limpar posibles distorsións, a perda de nortes, calmar as ansias de activismo mimético. Novas propostas que respondan a novas demandas, manifestas ou latentes. Xa hai exemplos que dar, afortunadamente. Asociacións que coxestionan Axencias de Lectura no rural, deseño de rutas cicloturísticas, rehabilitación e difusión do patrimonio (moble e inmoble), radio, talleres de comic e literarios, apoio a xoves artistas plásticos, alfabetización de adultos, sendeirismo e deporte alternativo, reinserción de drogodependentes, información (becas, sanitaria, traballos), tarefas humanitarias en lugares deprimidos, espazos para a tertulia, a larada, o encontro. ¡Imaxinación!

Todos eles son feitos desenvolvidos actualmente por entidades de base en Galicia. Compriría ir xeneralizando este actuar e renovar outros aspectos xerenciais e organizativos, basicamente. Polo demáis, seguiremos niso, posto que cremos profundamente na forza que entraña o cidadán organizado e xunto.

7. Citas bibliográficas.

(1) XUNTA DE GALICIA (1993): A mocidade galega. Santiago.

(2) PRIETO LACACI, R (1992): "Tendencias asociativas e participación social dos mozos" en Actas do Iº Congreso Galego da Xuventude. Xunta de Galicia. Santiago.

- (3) GIL, S (1992): "Animación e dinamización sociocultural da xuventude" en Actas do Iº Congreso...(opus cit)
- (4) PUIG, T (1994): La ciudad de las asociaciones. Popular. Madrid.
- (5) POSE, H (1995): Conclusións do Encontro "Os 15 irmáns" en Revista Vieiro. N.º 10. Abril. Carballo.
- (6) PUIG, T (1995): Asociacionismo (Ponencia multicopiada). Curso de Verán da Universidade de Santiago sobre "Cidade, vila e cultura". Santiago.

SUMMARY: We propose to attack the crises of the non-lucrative associative movement by means of a series of measures: the clarification of objectives and projects, the confrontation of the scarcity of means, associative managerial training, inter-association co-operation, the appropriate legislation, the strengthening of relational interest, the stating of operative definitions clearly, the improvement of managerial style and team work, the interconnection in an associative network and from there favour common exchanges and strategies.

INVESTIGACIÓN E TRABALLOS SUBMARINOS

SERVICIOS ESPECIALIZADOS PARA ENTIDADES
RELACIONADAS CO SECTOR PESQUEIRO E MARISQUEIRO:

- Proxectos de explotación pesqueira.
- Estudios e seguimento de bancos naturais e novos recursos marisqueiros.
- Informes submarinos.
- Análise e control de augas.
- Estudios de impacto ambiental.
- Fotografías e reportaxes submarinos.

r/. Paio Gómez, 1-3, 2.º E
Teléfono e Fax: (981) 22 74 89

15004 - A CORUÑA